

Förvarat upprätt i stormen

Jazzmusikern Chet Baker nämns ofta i Monika Fagerholms roman *Underbara kvinnor vid vatten*, den första efter två böcker med mera fristående prosaberättelser.

Kärnfamiljens far lyssnar mycket på jazz, också modern gör det. Det framgår att hon egentligen tycker mera om Paul Anka, men hon lyssnar på jazz för att mannen gör det och de har det bra tillsammans.

Föräldrarna är påfallande unga. Det är tidigt 60-tal. Floyd Patterson besegras av Sonny Liston, som i sin tur besegras av Cassius Clay som senare antar namnet Mohammed Ali. Astronauter börjar röra sig i rymden.

Romanen är en sommarbok. Parallellen till Tove Jansson skall inte dras alltför långt, men det finns mumindalslycka i romanen och det finns en My-aktig figur där som sticker fram i berättelsen genast i början för att senare uppta scenen.

Bokens början för tanken till en film av Jacques Tati inspelad på en finlandssvensk sommarstuga inomskärs.

Monika Fagerholm har sinne för det roliga. De korta episoderna i början är fulla av stum komik.

Den jazzdiggande pappan är en rationell ingenjörstyp, som gärna plockar fram en deckare ur sitt sommarbibliotek. Mamman som solar på klipporna har varit sjöjungfru på nöjesfältet.

Monika Fagerholm skriver alltså om urbana finlandssvenskar av den mera obemärkta typen. I en intervju (*Mix*, november 94) berättar hon om sin ambition att skildra kvinnor som "dricker, röker och har litet filmstjärnefasoner", som

inte noteras i det man vanligen förknippar med tidigt 60-tal, då hushållsmaskinerna gjorde sitt intåg i hemmen och lämnade tid över för annat än mat, tvätt och disk.

I centrum av berättelsen står Thomas, en lillgammal fåordig pojke. Det är hans sommar som skildras; kanske det har gett Monika Fagerholm större rörelsefrihet att skriva om en pojke.

Grannfamiljen som belägrar den lilla sommarkolonin är påfallande bullrig, utrustad med det modernaste moderna: soft drinks, boating kläder, amerikanskt vrålåk och planer på att dra elektricitet till platsen.

Berättelsen har undertoner, t.ex. Thomas relation till den pojraktiga grannflickan. Grannfamiljens borgarfasoner tar sig symboliskt och konkret uttryck i att kvinnan Rosa åker och fester till Tupsu Lindbergh som bor i de yttre skären. Så långt kommer aldrig Bella, den andra underbara kvinnan vid vatten.

Å andra sidan är hon, Bella, av en helt annan kategori än Majken Johansson och dennes son Erkki, som blir den hunsade minstingen på landet. Majken är proprietären med skurhink och trasa, som i detta regelspel aldrig blir jämbördig med de andra kvinnorna.

I stället för ljudet av golfbollar hörs i det här sommarparadiset – det ordet används faktiskt – ljudet från en rivstartande aktersnurra.

Kvinnorna åker vattenskidor, dricker soft drinks, klär sig i soldresser, bläddrar i veckotidningar och pratar om Elizabet Taylors kärleksliv.

Men i närheten finns också Rutiskogen där

man kan vara ensam. Och det vill barnen vara ibland.

*

"Ännu på stranden. Tillbaka dit. Det hjälps inte. Man måste dit. Hållas där, ännu en stund. Fast man inte vill, fast man vill därifrån så fort som möjligt. Bort från stranden. Men det går inte ur ens medvetande". Så kommenterar berättaren på ett ställe i boken, där vinterlivet i förorten till en början lyser med sin frånvaro.

Naturligtvis mulnar det. Följande sommar är regnig.

Ormen i strandvassen. Idyllen som kanske aldrig var nån idyll.

Det lilla barnets utsatthet accentueras aldrig på samma sätt hos Monika Fagerholm som hos Kjell Lindblad – den andra finlandssvenska författaren som jag nämner i sammanhanget.

I stället ruskas hela familjesamvaron om. Men det sker antydningssvis, utan pekpinnar eller terapitimmar, inte minst i samband med två utförligt skildrade händelser i Thomas liv: kräftskivan och Sverigeresan.

Senast här blir det klart att Monika Fagerholm är en skicklig berättare.

Barnperspektivet ger den i finlandssvenska sammanhang arketypiska kräftskivan ett bisartt skimmer.

Thomas', Sverigeresa, märkväl över Kvarken till Umeå, är en uppvisning i tragikomik. Av tidens nymodigheter är det den automatiska biltvättens mjuka borstar som nu får en viktig funktion. . .

*

Stilkänsla och detaljrikedom kännetecknar "*Underbara kvinnor vid vatten*". Därför är det tråkigt att slutdelen av romanen gör mig tveksam.

Författaren väljer att tona ner skildringen när kvinnorna lämnar vattnet och själva "börjar framkalla sina liv". Både Rosa och Bella försvinner ut i marginalen. Thomas likaså, ungefär vid tiden för mänlandningen.

I stället träder pojkflickan, mästarseglerskan Renée fram.

Det går dåligt för henne. Så mycket ska sägas, för det gör också bakpärmen.

Estoniakatastrofen är ännu så nära; i romanens slut gör den sig påmind.

Det finns inga happy ends. Men ändå.

Den tredje författaren som jag vill nämna i sammanhanget, förutom Tove Jansson och Kjell Lindblad, är Joakim Groth. Fagerholms roman för tanken till hans "*Världen enligt Edi*", där uppväxtårens stumma smärta och föräldrafighter också skildrades på ett inkännande sätt.

Groths haschångor och motkulturperspektiv på 70-talet ses hos Fagerholm mest från den motsatta sidan. Men det är minst lika nojigt vid swimmingpoolen hos de rika föräldrarnas tonåringar. Och det är svårt att undvika nostalgi när ungdomar målar sina ansikten med Mary Quant-pennor och spelar David Bowie.

Jag hade gärna läst mer om Thomas, hans pappa och kvinnorna Bella och Rosa. Det hade varit en annan roman.

Den nuvarande är också stark.

På ett nästan kusligt sätt ändrar den undan för undan karaktär. Början är som en trampolinuppvisning. Sen hoppas det hage. Och i slutet är det mörkt.

Molnen över sommarstugan betecknar en tillryggalagd väg. Mot slutet har också Thomas pappa slutat lyssna på Chet Baker.

Grannflickan, den stigmatiserade tonåringen, får sista ordet.

Vid vattnet, också hon, men helt utan glamour.

Monika Fagerholms roman har sociologisk skärpa och varm humor. Den fylls av fraset från gamla veckotidningar, Tupperwaretrivsel och melodislingor från radion.

Allt skört som glas, som förvarats upprätt i stormen.

Tom Östling

Monika Fagerholm: *Underbara kvinnor vid vatten*, 318 sidor, Söderströms 1994; recensionen ingick i radions serie "Jag läste häromdan", nov. 1994.